

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NARAVNE VIRE IN PROSTOR

EKO SKLAD
SLOVENSKI OKOLJSKI
JAVNI SKLAD

PLAN B
Plan B za Slovenijo
Mreža nevladnih organizacij
za trajnostni razvoj

IPOP – Inštitut za politike prostora
Kordinatorator Mreže za prostor
Tržaška 2
1000 Ljubljana

In

Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj
Kordinatoratorica Plan B za Slovenijo, mreže nevladnih organizacij za trajnostni razvoj
Trubarjeva 50
1000 Ljubljana
Delovna skupina za Zeleni razvojni preboj

Urad RS za okrevanje in odpornost
Zemljemerska ulica 12
1000 Ljubljana

Ljubljana, 30.3.2023

Zadeva: **Pripombe na izhodiščni predlog poglavja REPowerEU k Načrtu za okrevanje in odpornost in Izhodišča za prilagoditev Načrta za okrevanje in odpornost**

Spoštovani,

organizacije Mreže za prostor in delovne skupine za Zeleni razvojni preboj mreže Plan B za Slovenijo se v danem roku odzivamo na izhodiščni predlog poglavja REPowerEU k Načrtu za okrevanje in odpornost (NOO) in na Izhodišča za prilagoditev NOO.

V skladu s 7. členom Aarhuške konvencije je potrebno, da država pogodbenica zagotovi udeležbo javnosti pri pripravi načrtov in programov v zvezi z okoljem in NOO je tak načrt. Zato je pozdravno, da je odprta javna razprava o prenovi in dopolnjevanju NOO z novim poglavjem, kot so članice Mreže za prostor pred časom tudi apelirale na naslovni organ, vendar pa **enotedenska javna razprava ne predstavlja dobre prakse vključevanja javnosti**. Za tako zahtevne in v svojih posledicah kompleksne dokumente je minimalni čas javne razprave vsaj 30 dni. Posebej še, ker javnost doslej sploh ni bila vključena v proces priprave NOO in njegovega spreminjanja.

V nadaljevanju se odzivamo tako na Izhodiščni predlog poglavja REPowerEU kot na Izhodišča za prilagoditev NOO.

Podnebni program financirata Eko sklad in Ministrstvo za okolje in prostor (sedaj Ministrstvo za naravne vire in prostor) iz sredstev Sklada za podnebne spremembe. Za mnenja, predstavljena v tem dokumentu, so izključno odgovorni avtorji dokumenta in ne odražajo nujno stališč Ministrstva za okolje in prostor, Eko sklada j.s.

I. Splošne pripombe

- 1. Ukrepi za spodbujanje manjše rabe energije:** tako poglavje REPowerEU kot NOO v celoti ne vključujeta ukrepov za zmanjševanje rabe energije, ki je samo po sebi eden ključnih pogojev za to, da bo prehod na OVE lahko učinkovito nadomestil pridobivanje potrebne energije. V tem smislu samo ukrepi učinkovite rabe energije niso dovolj, temveč **mora NOO vsebovati tudi ukrepe za spodbujanje vseh uporabnikov k načrtni manjši rabi energije.** NOO bi lahko z ustreznimi ukrepi nemudoma pomembno prispeval k temu.
- 2. Ukrepi za prilagajanje podnebnim spremembam:** so del učinkovitega okrevanja in odpornosti pri katerih Slovenija izrazito zaostaja in dejansko ne izvaja 5. člena Evropskih podnebnih pravil. Glede na Dolgoročno podnebno strategijo (poglavje 5.5.) in Nacionalni program varstva okolja do 2030 (poglavje 7.7.) bi morale občine in sektorji pripraviti ocene ranljivosti do konca 2020 oziroma 2021 in načrte prilagajanja do konca 2022. Ti nujni procesi se sploh še niso začeli zaradi pomanjkanja kapacitet in podpornih struktur, kar bi oboje lahko NOO zdaj zagotovil. Prav tako bi NOO moral podpreti ambiciozne načrte ozelenjevanja mest, ki so ključni ukrep prilagajanja urbanega okolja na podnebne spremembe (modrozeleno infrastruktura). Na podlagi Strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 (Vračanje narave v naša življenja)¹ bi morala vsa mesta z več kot 20.000 prebivalci že do konca 2021 pripraviti načrte ozelenjevanja. V Sloveniji bi glede na velikost naših naselij in podnebno ogroženost verjetno take načrte bilo smiselno pripraviti vsaj za 14 največjih urbanih naselij (Ljubljana, Maribor, Kranj, Celje, Koper, Velenje, Novo mesto, Ptuj, Kamnik, Trbovlje, Jesenice, Domžale, Nova Gorica, Izola, Škofja Loka). Intenzivnemu ozelenjevanju bi komplementarno moralo slediti tudi boljše celovito upravljanje s padavinskimi in zalednimi vodami in zelenimi površinami v urbanem okolju. **Ti ukrepi prilagajanja bi morali biti ena od prioritet NOO.**

II. Pripombe na poglavje REPowerEU

- 1. Manko ukrepov v podporo javnemu potniškemu prometu (JPP):** v investicijskem sklopu »ID Infrastruktura za alternativna goriva v prometu in brezemisijaska mobilnost«, ki se edino nanaša na področje mobilnosti je izrecno poudarjeno, da je JPP hrbtnica trajnostne mobilnosti v Sloveniji (str.20), vendar pa se to dejstvo v nadaljevanju ne odraža ustrezno v predvidenih ukrepih in investicijah. Ob dejstvu, da cestni promet trenutno predstavlja 32,3% vseh emisij toplogrednih plinov v Sloveniji, morajo biti ukrepi v podporo JPP nedvoumno določeni in prednostni. V poglavju je v tem smislu predviden le ukrep dodeljevanja finančnih spodbud za nakup brezemisijaskih vozil tako fizičnim kot pravnim osebam ter investicija v vzpostavitev brezemisijasko linije JPP. Ob tem pa je v poglavju »zelene dimenzije komponente« (str. 25) investicijski sklop »ID Infrastruktura za alternativna goriva v prometu in brezemisijaska mobilnost« predstavljen kot »infrastruktura za okolju prijazen mestni promet« in »vozni park za okolju prijazen mestni promet« (str. 25). Glede na navedene ukrepe se nam to ne zdi upravičeno, saj razen vzpostavitev brezemisijasko linije JPP (ene?) ni drugih ukrepov ali investicij, ki bi bile namenjene krepitvi JPP. **Predlagamo, da se finančne spodbude dodelijo specifično in prioritarno za nakup brezemisijaskih vozil za JPP in da se predvidi tudi infrastruktura za polnilno oziroma oskrbovalno infrastrukturo specifično za JPP, pri čemer naj se kot prioriteta navede elektrifikacija JPP.**

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN>

2. Vključitev ukrepov pravičnega zelenega prehoda

Kontekst:

Po zadnjih razpoložljivih podatkih živi v Sloveniji več kot 100000 ljudi (7,2 % gospodinjstev) v energetske revščini², še mnogo več prebivalcev in prebivalk pa živi le malo nad pragom (energetske) revščine, torej v materialnih okoliščinah, ki ne omogočajo dostojnega življenja. Prav tako najnovejše poročilo o neenakosti kaže, da se ta v Sloveniji povečuje³. Energetska kriza in splošno visoka stopnja inflacije v zadnjem letu je te trende še okrepila.

V luči zgoraj nanizanih dejstev in zaveze Slovenije in Evropske Unije k pravičnemu prehodu, ki naj ne bi nikogar pustil zadaj, mora prav vsak nov načrt in strategija RS vključevati ukrepe pravičnega zelenega prehoda, ki preprečujejo padec življenjskega standarda prebivalcev z nizkimi dohodki in ga, v kolikor je to mogoče, tudi izboljšujejo. To je tudi pogoj za družbeno sprejemljivost in s tem uspešnost zelenega prehoda. Še zlasti je vključitev reform in investicij za pravični prehod nujna za novo poglavje REPowerEU, katerega namen je pospešitev zelenega prehoda in zaježitev energetske krize.

To je še toliko bolj pomembno spričo dejstva, da je bila na ravni EU sprejeta odločitev o vzpostavitvi nove sheme za trgovanje z emisijami ETS II v letu 2027, ki bo zadevala emisije iz sektorja stavb in kopenskega prometa. Vzpostavitev te sheme bo, v primeru odsotnosti sistematičnega in obsežnega ukrepanja s strani držav že v letih pred 2027, povzročila negativne socialne učinke, še posebej pa bo prizadela gospodinjstva z nizkimi dohodki. Prelaganje odgovornosti na druge finančne mehanizme, zlasti socialni sklad za podnebje, je problematično, kajti a.) sredstva iz tega sklada bodo v najboljšem primeru na voljo šele od leta 2026 dalje in b.) vprašljivo je, če bo teh sredstev dovolj za financiranje vseh potrebnih projektov.

Dodatna sredstva namenjena za poglavje REPowerEU je zato treba izkoristiti tudi za zagotovitev administrativnih, institucionalnih in finančnih podpor za prehod na učinkovito rabo energije, zmanjšanje rabe energije in prehod na obnovljive vire energije za ranljiva gospodinjstva, ki si sicer tega ne bi mogla privoščiti, kar med drugim prispeva tudi k počasnejšemu izvajanju zelenega prehoda. Pri tem bodo pomembno vlogo igrali tudi skupnostni energetske projekti, ki omogočajo vključitev energetsko revnih v preskrbo s čisto energijo in ki prinašajo pozitivne učinke na lokalne skupnosti. Takšni ukrepi omogočajo sočasno zasledovanje ciljev hitrejšega ambicioznega zelenega prehoda ter prispevajo k sistemskemu naslavljanju energetske revščine in drugih socialnih ranljivosti.

Konkreten predlog za poglavje REPowerEU:

Glede na to, da so za gospodarstvo že v obstoječem NOO namenjena obsežna nepovratna sredstva in da ima gospodarstvo na voljo številne druge vire financiranja (tudi povratna sredstva v okviru NOO), **predlagamo, da se obsežen del sredstev iz investicijskega sklopa "IB: URE, OVE in razogljičenje v gospodarstvu" preusmeri v nov sklop reform in investicij "URE in OVE za ranljiva gospodinjstva ter spodbujanje skupnostnih energetskih projektov"**.

² [Energetska revščina, 2022 \(stat.si\)](https://stat.si)

³ [Več kot pol premoženja Slovenije v lasti desetine najbogatejših \(finance.si\)](https://finance.si)

Reforme in investicije v tem novem sklopu poglavja REPowerEU naj bodo namenjene za:

- odpravo administrativnih ovir pri implementaciji skupnostnih energetskega projektov in vzpostavitev sistemskega mehanizma za trajno administrativno in finančno podporo skupnostnim energetskim projektom. Trenutno je v veljavi ZUOKPOE, v okviru katerega je predvidenih 150 milijonov EUR sredstev za OVE, vključno s skupnostnimi projekti. Po porabi predvidenih sredstev pa ni zagotovljenega nobenega trajnega sistemskega financiranja za skupnostne energetske projekte;
- zagotovitev finančnih sredstev za skupnostne energetske projekte in vključevanje energetske revnih gospodinjstev v skupnostne energetske projekte. Predlagamo, da se prednostno podpre postavitve sončnih elektrarn na strehah stavb v javni lasti, ki bodo namenjene skupnostni samooskrbi. Olajšano postavitve sončnih elektrarn bo omogočil 60. člen Zakona o uvajanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije. Prav javni sektor mora biti zgled pri ukrepanju uvajanja sončnih elektrarn za skupnostne potrebe, zato bi bilo smiselno, da NOO to podpre s posebnim ukrepom;
- dodatno financiranje in vzpostavitev podpornih shem za celovite trajnostne prenovne stanovanj in večstanovanjskih stavb, kjer živijo energetske revna gospodinjstva ter skupine prebivalcev z nizkimi dohodki (izhodišče lahko predstavlja program Ekosklada ZERO500). Potrebe po takšnih ukrepih so velike, a Ekosklad-u primanjkuje denarja za izvajanje. Takšno financiranje in podporne sheme (vključujoč 100% financiranje) namenjene energetsko revnim in ranljivim gospodinjstvom je potrebno zagotoviti tudi na področju proizvodnje električne energije iz OVE.
- zagotovitev dodatnih podpor za prehod na ogrevanje z OVE (toplotne črpalke) za strukturno reševanje visokih računov za ogrevanje, še posebej za najbolj ranljive dele prebivalstva (kjer ni mogoče zagotoviti daljinskega ogrevanja na OVE);
- kadrovske krepitev kontaktne točke za spodbujanje rabe obnovljivih virov iz OVE⁴, ki trenutno ne služi svojemu namenu;

Prav tako predlagamo, da **se obsežen del sredstev iz sklopa investicij "IB: URE, OVE in razogljičenje v gospodarstvu" preusmeri v sklop investicij "IC: Krepitev distribucijskega omrežja električne energije"** in se ga s tem okrepi, kajti potrebe po investicijah v elektrodistribucijsko omrežje so po poročilu Sistemskega operaterja distribucijskega omrežja SODO^{5,6} mnogo večje kot je v ta namen trenutno zagotovljenih sredstev. V NEPN so identificirane potrebe po letnih investicijah v distribucijsko omrežje v vrednosti več kot 400 mio evrov, medtem ko SODO ocenjuje, da so potrebne investicije v distribucijsko omrežje do leta 2032 3,5 milijarde EUR. Predlagamo, da se novo poglavje REPowerEU v večji meri izkoristi za krepitev investicij v distribucijsko omrežje, saj je to predpogoj za uspešno izvedbo zgoraj navedenih ukrepov.

Pri tem je potrebno na podlagi ugotovitev poročila SODO pripraviti celosten akcijski načrt krepitev in nadgradnje distribucijskega omrežja s prioriteto listo lokacij in ukrepov, na območjih kjer obstajajo največje potrebe⁷ za priklop na omrežje - torej na lokacijah kjer obstaja veliko povpraševanje, pa zaradi tehničnih omejitev prihaja do večjega števila zavrnjenih vlog, kar je lahko prav tako reformi del tega poglavja.

⁴ [Kontaktna točka OVE \(borzen.si\)](https://borzen.si)

⁵ [63ca3ecfe82f0428403271.pdf \(sodo.si\)](https://sodo.si/63ca3ecfe82f0428403271.pdf)

⁶ [Post | SODO | Sistemski operater distribucijskega omrežja z električno energijo](#)

⁷ [Post | SODO | Sistemski operater distribucijskega omrežja z električno energijo](#)

3. Spremembe pri naložbah v URE, OVE in razogljičenje gospodarstva

Glede predvidenih ukrepov in sredstev, ki bodo ostali v investicijskem sklopu "IB: URE, OVE in razogljičenje v gospodarstvu", predlagamo nekatere spremembe in usmeritve za večje učinke in okoljsko vzdržnost naložb za razogljičenje gospodarstva. Trenutno "Opis narave, vrste in obsega investicije" (str. 17) v tem sklopu ne seže dovolj daleč. Zato predlagamo sledeče spremembe v besedilu (prečrtano besedilo se črta, podčrtano doda):

- spodbujanje razogljičenja industrijskih proizvodnih procesov z elektrifikacijo in uporabo novih tehnoloških rešitev (obnovljivi in ~~elektrolizni~~ vodik, ~~tehnologije zajemanja, uporabe in shranjevanja ogljika~~, uvajanje rešitev krožnega gospodarstva/učinkovite rabe virov, idr.);
- spodbujanje uvajanja sistemov upravljanja z energijo (usposabljanje zaposlenih, napredne meritve, IT-podpora, ~~uvajanje standarda ISO 50001~~ idr.);
- uvajanje proizvodnje in lastne rabe ali rabe v verigah vrednosti tekočih in plinastih biogoriv in vodika, pri čemer so naložbe strogo omejene na obnovljivi »zeleni« vodik in trajnostna biogoriva (npr. biometan iz odpadkov).

Obrazložitev:

- Dokler električna energija za elektrolizo ne prihaja iz nizkoogljičnih virov energije, ima vodik iz elektrolize zelo velik negativen vpliv na okolje. Zato bi morale biti trenutno upravičene samo vezane naložbe OVE-elektroliza.
- Tehnologije CCS in CCU imajo znatna tehnološka, ekonomska in okoljska tveganja, zaradi česar so slabše od drugih tehnologij za razogljičenje. Poleg tega zanašanje na te tehnologije prelaga dejansko razogljičenje in celostno transformacijo industrije. Nenazadnje se zdi zelo malo verjetno tudi, da bi bilo mogoče tehnologije CCU ali CCS uvesti v časovnem okviru implementacije REPowerEU. Zaradi vsega naštetega je njihova vključitev med morebitne investicije v okviru NOO zelo problematična.
- Standarde ravnanja z energijo in okoljem (npr. ISO 50001 in 14001) je treba obravnavati kot pogoj za pridobitev javne finančne podpore, ki jo je treba nameniti ukrepom, ki pomembno prispevajo k razogljičenju, se ne izplačajo sami po sebi in presegajo BAU.
- Odpiranje naložb za katero koli vrsto tehnologij vzdolž celotne vrednostne verige biogoriv in vodika bi omogočilo različne potencialno škodljive naložbe. Nekatere od teh naložb niso izključene z uporabo načela DNSH, zato predlagamo omejitev naložb na trajnostna biogoriva in obnovljivi »zeleni« vodik. Poleg tega se zdi, da celotna točka biogorivih in vodika ni skladna z načelom "najprej energetska učinkovitost" in z izvedbenim določilom "Financirale se bodo izključno naložbe v OVE ali v učinkovito rabo energije, ki bodo izkazovala potencial prihrankov pri rabi energije".

Navedene usmeritve naj veljajo tudi za investicije v gospodarstvu, ki so že načrtovane v NOO.

III. Pripombe na izhodišča za prilagoditev NOO

1. Poglavje 1.1. Posodobitev načrta zaradi zmanjšanja finančnega prispevka nepovratnih sredstev

1.1. **Nasprotujemo zmanjšanju sredstev za trajnostno prenovo stavb v vrednosti 20 mio evrov** (ukrep C1.K2.IB): celovita trajnostna prenova stavb je eden ključnih in izredno učinkovitih ukrepov zmanjšanja porabe energije, zagotavljanja kakovosti, varnosti in dolgotrajnosti bivanja v domačem okolju, ki ga je potrebno prednostno spodbujati, zato zmanjšanje sredstev za ta ukrep nikakor ne more biti utemeljeno,

še zlasti ne v luči prihajajoče nove sheme trgovanja z emisijami (ETS II), ki bo targetirala izpuste emisij gospodinjestev. Zato nasprotujemo tudi predvidenemu zmanjšanju vrednosti mejnikov/ciljev glede trajnostne prenove stavb, ki je predstavljeno pod poglavjem 1.2. Spremembe mejnikov/ciljev. Morebitne objektivne ovire se da v veliki meri nadomestiti s podporo boljši organizaciji dela in kadrovske okrepitvi za izvedbo ukrepov.

1.2. Sredstva za trajnostno prenovo stavb bi lahko pridobili na račun večjega zmanjšanja nepovratnih sredstev za ukrep Zmanjševanje poplavne ogroženosti ter zmanjševanje tveganja za druge podnebno pogojene nesreče (ukrep C1.K3.IF): ta ukrep se zmanjšuje le za 10 mio € (ostaja 45 mio evrov nepovratnih in 280 mio evrov povratnih sredstev). Ukrep bo sledil osnutku Načrta za zmanjševanje poplavne ogroženosti 2022-2027, ki pa je preveč usmerjen v gradbene posege, ne pa v na naravi temelječe ukrepe, ki upoštevajo tudi zadrževanje vode za boljšo odpornost v sušnih časih (več obrazložitve je bilo posredovano naslovnemu organu s strani mreže za prostor kot priloga k predlogu za javno obravnavo posodobitve NOO dne 20.2.2023). Hkrati je predvidena poraba sredstev nejasna in netransparentna, saj se je protipoplavni načrt za preteklo obdobje že iztekel, za obdobje 2022-2027 pa še ni sprejet, ob tem pa je ministrstvo za naravne vire in prostor s številnimi občinami že sklenilo pogodbe, pri čemer po nam dostopnih informacijah ni jasno po katerih kriterijih je izbor teh občin potekal⁸. Sredstva za protipoplavno varnost v okviru NOO bi morala, kjer je to možno, podpirati predvsem na naravi temelječe protipoplavne ukrepe v skladu s Strategijo EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 in posebnim poročilom IPCC (2022) Učinki prilagajanje, ranljivost.⁹ Ker to ni opredeljeno, **predlagamo, da se nepovratna sredstva za protipoplavne ukrepe zmanjšajo za toliko, kolikor je potrebno za polno izvedbo podpore trajnostni obnovi stavb in za nemuden zagon delovanja Družbe za upravljanje JPP** (pripomba v nadaljevanju).

2. Poglavje 1.2. Sprememba mejnikov/ciljev, ki jih ni mogoče doseči zaradi objektivnih okoliščin

2.1. Pri ukrepu Povečanje učinkovitosti delovanja javnih služb varstva okolja (C1.K3.RD) nasprotujemo zamiku izvedbe tega ukrepa na tretje četrletje 2023: zakon o javnih službah varstva okolja je bil v javni razpravi že v maju 2022, zato bi bil lahko sprejet najkasneje v prvi polovici 2023. Poleg drugega je za slovenska naselja, prebivalce in občine res pomemben tudi zaradi pravne praznine, ki vlada na področju izvajanja lokalne javne službe urejanje in čiščenje javnih površin, kamor sodijo tudi zelene površine naselij in mestna drevesa, ki so ključni za prilagajanje naselij podnebnim spremembam ter blaženje učinkov že nastalih podnebnih sprememb (vročinski valovi, nalivi). Izvajanje javne službe in s tem skrb za to javno infrastrukturo že trideset let potekata v popolni odsotnosti enotnih državnih meril in standardov in sta v celoti odvisna od lokalne politične volje. Glede na rastoče zavedanje o pomenu teh površin za blaženje podnebnih sprememb in predvsem prilagajanje nanje ter za javno zdravje in dobro počutje je nujen čim hitrejši sprejem Zakona o javnih službah varstva okolja z ustreznim podzakonskim predpisom o podrobnejših pogojih izvajanja te javne službe. Kot je predvidel NOO, bi morali biti pripravljene tudi operativni načrti za izvajanje te in drugih obveznih lokalnih javnih služb varstva okolja.

2.2. Menimo, da je nesprejemljivo, da se za leto in pol zamikata ukrepa Operativna Družba za upravljanje JPP (C1.K4.RA) in Povečanje uporabe JPP (C1.K4.RA): kot je zapisano v izhodiščih za poglavje REPower je

⁸ [Izvajanje Načrta za okrepanje in odpornost v okviru Direkcije Republike Slovenije za vode | GOV.SI](#)

⁹ https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/?msdnttrid=0Dvel_ohj-LJxB-L0Sa47VUW3s_ixja2D7kqt3Cw

JPP hrbtenica trajnostne mobilnosti, zato bi morala biti navedena ukrepa prioritarno podprta z ustreznimi finančnimi sredstvi, da bi družba za upravljanje JPP lahko začela čim prej polno operativno delovati in bi se posledično že v letu 2023 povečala uporaba JPP. Z ustrežno finančno podporo je treba zagotoviti ustrezno organizacijsko in kadrovske strukturo, ki bo učinkovito zagnala polno delovanje družbe za upravljanje JPP. **Sredstva za to podporo se lahko zagotovijo z zmanjšanjem nepovratnih sredstev za protipoplavne ukrepe, kot je navedeno in utemeljeno zgoraj.**

Pripravili:

Ajda Cafun, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj

Senka Šifkovič, IPoP – Inštitut za politike prostora

Taj Zavodnik, Focus, društvo za sonaraven razvoj

dr. Jonas Sonnenschein, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj

dr. Maja Simoneti, IPoP – Inštitut za politike prostora

Nisa Dedič Sočan
Za Plan B za Slovenijo

Marko Peterlin
Za Mrežo za prostor